

ناره‌زاییه‌گان له ده‌ستیوه‌ردانی حکومهت

جۆن ستیوارت میل

مەبەستى ئەم وتارە برىتییە لە چەسپاندنى یەك پرهنسىپى زۆر سادە: ئەوەى كە لە پایەى حوكمکردنى رههائى مامەلگرددنى كۆمەلگادايە لەگەل تاكهكهسى، لە رىگهئى ناچارکردن و كۆنترۆلەوه، ئايا ئەو وهسىلەيهئى بهكار دههئىنرئى هئىزى فيزىكى بئىت لەشئوهئى سزائ ياساييدا، يان ملپئىكهچكرددنى ئاكارايانه بئىت بۆ راي گشتى.

ئەو پرهنسىپهش، كە تافه نامانجى رىگهپئىدراوى مرؤف، لەسەر ناستى تاكهكهسى و دەستهجهمعى، لە دەستخستنه ناو ئازادى كردارى هەر يەك لە تاكهكانى، برىتییە لە خودپارئىزى. كە تافه مەبەستيش لە بهكارهئىنانى دەسلالت بەسەر هەر ئەندامئىكى چقاتئىكى شارستاندا، بەدژى ئىرادەى خۆى، بۆ رىگهپئىگرتنئىهتئى لە ئازاردانى ئەوانى دىكه. چاكهئى ئەو كەسه خۆى، ئىنجا ئاكارى بئىت يان فيزىكى، بەس نيه بۆ ئەوهئى سهلامهتئى بپارئىزئىت.

نارەزايى لە دەستپۆەردانى حكومەت، كاتئىك كە نهگاته رادهئى ئەوهئى ئازادئى پئىشئىل بكات، رهنكه سئى چۆر بئىت.

يەكهمئىان ئەوهئىه كە كاتئىك ئەو شتهئى دەبئىت بكرئىت ئەوا ئەگهرى زياتره لەلايەن تاكهكانهوه به باشتر ئەنجامبدرئىت وهك لە حكومەت. بەشئوهئىهكى گشتى، هئىچ كەسئىك ئەوهنده گونجاو نيه پئىشهئىهك ئەنجامبدات، ياخود دەستئىشانى ئەوه بكات كە چۆن و لەلايەن كئىوه ئەنجامبدرئىت، وهك لەو كەسانهئى كە بەشئوهئىهكى شهخسى ئارەزوئىان لەو پئىشهئىه ههئىه.

ئەم پرهنسىپه نهفرهت لە دەستپۆەردان دهكات، كە سەردەمانئىك باوبوو ياسادانهران يان كارمەندانى حكومەت دەستئىان وەردەدایه پرؤسه ئاسايهكانى پئىشهسازئىهكهوه.

نارەزايى دووهم زياتر نزيكه لە بابەتهكهمانهوه. لە زۆر باردا، هەرچهنده رهنكه تاكهكان نهتوانن شتئىكى تايبهت به باشى بكن، به شئوهئىهكى گشتى به بهراورد لەگەل كارمەندانى حكومەت. لەگەل ئەوهشدا واباشتره كە تاكهكان خۆيان ئەنجامئى بدن، نهوهك حكومەت ئەنجامئى بدات، وهك

وەسىلەيەك بۆ فېرېبۆونى عەقلىي تاکەكان. ئەمەش رېگەيەگە بۆ بەهێزکردنى توانا عەقلىيە کاراکانىيان، پراكتيزەکردنى تواناكانى هەئسەنگاندنن، هەرەوھا زانينىكى ناسراويان پېدەبەخشيت لەبارەى ئەو بابەتەنى كە جېھيلراون بۆيان تا مامەلەيان لەگەندا بکەن.

ئەمە نامۆزگاربيەكى سەرەكبيە، لەگەن ئەوھشدا تاقە دانە نيە، بۆ: دادگاييکردن لە رېگەى دەستەى دادوهربيەوھ (هيئە المحلفين- jury) لەو مەسەلانەدا كە سياسى نين، و لەبارەى دامەزراروھ سەرەست و جەماوهربيە ناوخۆيى و شارەوانبيەكانەوھ، و لەبارەى رەفتارى دامەزراروھ قازانجخوارە پيشەسازى يان خيىرخواربيەكان لەرېگەى كۆمەلەى خۆويستەوھ.

ئەمانە دۆزى ئازادى نين، بەلكو وابەستەى مەسەلەكە كراون لەرېگەى مەيلى دورەوھ، بەلام ئەوانە دۆزى گەشەکردن. ئەوھ سەر بە مەسەلەيەكى جياوازە لە ئىستادا كە نىشتوتە سەر ئەو شتانە وەك بەشيك لە فېرېبۆونى نىشتيمانى. وەك ئەوھى، لەراستيدا، رايىنانى تايبەتمەندانەى هاوالاتى بيت، بەشە پراكتيكەكەى پەرورەدى سياسى گەليكى سەرەست، كە بيانھينيتە دورەوھ لە بازنە بەرتەسكەكانى ئەنانيتەى شەخسى و خيىزانى، و رايىنانيان لەسەر تيگەيشتن لە سودى هاوبەش، بەرپۆھبردنى هاوبەشانەى بايەخەكان (رايىنانيان لەسەر رەفتارکردن لەسەر بنەماى پالئەرى جەماوهرى يان نيمچە جەماوهرى)، و رينمايىکردنى رەفتاريان بە ناراستەيەك كە يەكيانەخات لەبرى ئەوھى لەيەكتريان دوربخاتەوھ.

بەيى ئەم نەريت و دەسلاتانە، پيگھاتەيەكى سەرەستانە نە دروستدەبييت و نەدەپاريزرېت. وەك لە نمونەى سروشتى زۆرجار كەمخايەنى سەرەستى سياسى ئەو وولاتانەى كە لەسەر بنەماى رادەى پيويستى ئازادبيە ناوخۆبيەكان بەند نيە.

بەرپۆھبردنى بزنيە تەواو لوكاليبيەكان لەلايەن كايە لوكالەكانەوھ، و بەرپۆھبردنى رېكخراوھ بزنيە پيشەسازبيەكان لەلايەن يەكيتى ئەوانەى كە خۆويستە پيداويستبيە دارايبيەكانى دايندەكەن، زياتر بەباش دەزانين و پيشياز دەكرېت لەسەر بنەماى هەموو ئەو باشيانەى كە پيشتر

لەم وتارەدا خراونەتەرۈۈ كە تايبەتن بە تاگگەرايى گەشەسەندەنەۋە، و ھەمەچەشنى جۆرەكانى كىردەرەۋە.

كىردەرەۋەكانى حكومەت پىدەچىت لە ھەموو شوپىنىك ھاوشىۋە بن. بە پىچەۋانەشەۋە، لەكاتى ھەبوونى تاگەكان و كۆمەلە خودويستەكاندا تاقىكىردنەۋەى جياواز و ئەزمونى ھەمەچەشنى بىكۆتاش ھەن. ئەۋەى دەۋلەت دەتوانىت بە باشى بىكات ئەۋەىيە كە خۆى بىكاتە عەمبارى ناۋەندى، بىپتە پەخشەر و بگۆرپكى چالاك، بۇ ئەۋ ئەزمونەى كە لە تاقىكىردنەۋەى زۆرەۋە ھاتۆتەبوون. ئەركى ئەۋەىيە رىگە خۆشبات لەبەردەم ئەۋەى ھەر ئەزمونگەرايەك سود ۋەرىكىت لە تاقىكىردنەۋەى ئەۋانى دىكە، لەبرى ئەۋەى چاۋى بەرايى نەيەت ھىچ تاقىكىردنەۋەىيەك بىپنىت بى لەۋانەى خۆى.

شىپەمىش، و ديارترىن ھۆكارىش بۇ سنورداركىردنى دەستپۈەردانى حكومەت برىتپىيە لە خراپەى مەزن لە زيادكىردنى ناپىۋىستانەى دەسەلاتەكانى. ھەر ئەركىكى لەرادەبەدەر زيادكراۋ بۇ ئەۋ ئەركانەى كە حكومەت خەرىكانە، كارىەكاتە سەر زياتر بەرىلاۋكىردنەۋەى ھىۋا و مەترسىيەكان، و ناۋەژوۋكىردنى زياتر و زياترى بەشە چالاك و پىرھىۋاكانى جەماۋەر بۇ خۆھەلۋاسىن بە حكومەتدا، يان بە ھەندىك پارتدا كە لە ھەۋلى ئەۋەدان بىن بە حكومەت. ئەگەر رىگاۋبان و ھىلى شەمەندەفەر و بانكەكان و كۆمانىياكانى دىنپايى و كۆمپانىيا پىر پىشكەكان و زانكۆكان و ناۋەندە خىرخوازييەكان ھەموۋىان لىقى حكومەت بونايە. ئەگەر بىتو، سەربارى ئەۋانەش، دامەزراۋە شارەۋانىيەكان و دەستە لۇكالىيەكان، لەگەل ھەموو ئەۋ ئەركانەى پىيانەۋە بەندن، بىونايە بە فەرمانگەى بەرپۈەبىردنى ناۋەندى. ئەگەر كارمەندانى ھەموو ئەۋ رىكخراۋە بىنسىيەنە لەلەيەن حكومەتەۋە دابمەزىرپىرنايە و موچەيان پىدرايە، و بۇ ھەر باشبونىكى ژيان چاۋروانى حكومەت بونايە: ھەموو نازادى رۇژنامەگەرى و پىكھاتەى جەماۋەرىيەنەى ياسادانان ئەۋ ۋلاتە و ھىچ ۋلاتىكى دىكەيان پىنەدەكرايە ۋلاتىك كە نازادى تىدبايىت، مەگەر بەس بە ناۋ.